

Lapin ELY-Keskus
PL 8060
96101 Rovaniemi
kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi

LAUSUNTO

9.3.2018

Dnro 119/2018

Viite: Lausuntopyyntönnö 6.2.2018 LAPELY/3385/2017

AA SAKATTI MINING OY:N SAKATIN KAIVOSHANKE

YVA-ohjelmavaihe

AA Sakatti Mining Oy suunnittelee kaivostoiminnan aloittamista Sodankylässä. YVA:ssa tarkastellaan seuraavia vaihtoehtoja: Vaihtoehto 0 (VE0): Sakatin monimetalliesiintymän kaivoshanketta ei toteuteta
Vaihtoehto (VE1): Sakatin pääesiintymä ja siitä koilliseen oleva satelliittimalmio louhitaan maanalaisena kaivoksena. Rikastamo, kaivoksen sisäänkäynti ja rikastushiekka-alue oheistoimintoinen sijoitetaan Kuusivaaran alueelle.

Vaihtoehto (VE2): Sakatin pääesiintymä ja siitä koilliseen oleva satelliittimalmio louhitaan maanalaisena kaivoksena. Kaivoksen sisäänkäynti sijoittuu Viiankiaavan ja Kitisen väliselle alueelle (pohjoisemmaksi kuin VE1). Rikastamo ja rikastushiekka-alue oheistoimintoinen sijoitetaan Kuusivaaran alueelle.

Vaihtoehto (VE3): Sakatin pääesiintymä ja siitä koilliseen oleva satelliittimalmio louhitaan maanalaisena kaivoksena. Kaivoksen sisäänkäynti sijoittuu Viiankiaavan ja Kitisen väliselle alueelle (pohjoisemmaksi kuin VE2). Rikastamo ja rikastushiekka-alue oheistoimintoinen sijoitetaan Kuusivaaran alueelle.

Tehdasalueelle on kaksi sijaintipaikkavaihtoehtoa. Rikastushiekan sijoittamiselle on Kuusivaaran alueella kolme sijaintivaihtoehtoa ja useampia vaihtoehtoisia ratkaisuja läjitystavaksi. Sivukiven läjitysalueelle on alkuvaiheessa tunnistettu kolme mahdollista sijaintia. Kaivoksen kuivanapitovesien pumppaukseen on neljä mahdollista kohtaa Kitisessä. Prosessiveden ottoon ja purkuun joessa on tunnistettu kaksi sijaintivaihtoehtoa. 110 kV:n voimajohto kaivosalueelle rakennetaan joko Kelukosken tai Matarakosken voimalaitokselta. Uusi silta Kitisen ylitse rakennetaan joko Kelukosken eteläpuolelle tai Sattasen kylän pohjoispuolelle.

Sakatin monimetallikaivos toimintoinen sijoittuu Oraniemen paliskunnan alueelle. Kaivostoiminnalla olisi vaikutuksia myös ainakin naapuripaliskuntaan, Sattasniemeen, kaivoksen liikenneyhteyksien ja mahdollisten pölyvaikutusten vuoksi. Kuljetusten myötä vaikutuksia olisi mahdollisesti myös muualle poronhoitoalueelle. Oraniemen paliskunnan suurin sallittu eloporumäärä on 6 000 ja poronhoitajia oli 128 poronhoitovuonna 2016–2017. Sattasniemen vastaavat luvut ovat 5 300 ja 166. Paliskuntien poronhoito perustuu luonnonlaitumien ympärivuotiseen hyödyntämiseen. Poronhoito on merkittävä elinkeino Sodankylässä. Elinkeinolla on paljon paitsi välittömiä, myös välillisiä työllisyysvaikutuksia mm. lihan

ja muiden tuotteiden jalostuksessa ja matkailussa. Poro ja poronhoito ovat erittäin keskeinen osa alueen matkailuimagoa. Elinkeinon merkitys sivukylien asuttuna pitämiselle, elinvoimaisuudelle ja maisemakuvalle on suuri. Kaivostoiminnalla olisi huomattavia vaikutuksia paliskunnan poronhoitoon.

Poronhoidon huomioon ottaminen YVA:ssa

Poronhoitolaki (PHL 848/1990) on erityislaki, joka turvaa poroelinkeinon asemaa ja alueidenkäytöllisiä edellytyksiä. Oraniemen ja Sattasniemen paliskunnat sijaitsevat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua alueella, missä maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 §). Poronhoidon kannattavuus ja toiminta perustuvat vapaaseen laidunnusoikeuteen (PHL 3 §) riippumatta maanomistuksesta. Poikkeukset laidunnusoikeuteen on lueteltu lain 6. luvussa. Poronhoitolaissa säädetään myös neuvotteluvelvollisuudesta suunniteltaessa valtion maita koskevia poronhoidon harjoittamiseen vaikuttavia toimenpiteitä (53 §). Kaivoshanke sijoittuu osittain valtion maille, joten sen edetessä on järjestettävä lain mukaiset neuvottelut, oletettavasti useampaan kertaan eri menettelyiden yhteydessä.

Kaivoshankkeen alue on Pohjois-Lapin maakuntakaavassa merkitty maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi sekä Viiankiaavan suojelualueeksi. Hanke sijoittuu kaavan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulle alueelle. Maakuntakaavan poronhoitoaluetta koskeva yleismääräys kuuluu: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon porotalouden tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa.” Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) määräävät niin ikään poronhoidon ja alueidenkäytöllisten toimintaedellytysten turvaamiseen. Hankealueen eteläpuoliskolla on voimassa Kelujärvi-Rajala osayleiskaava. Pohjois-Lapin maakuntakaavaa ollaan parhaillaan muuttamassa ja kaivos vaatii myös alempiasteisia kaavoja. Näiden suunnittelussa, kuten kaivoksen suunnittelussa ylipäätään, tulee turvata poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytykset.

Laki ympäristövaikutusten arvioinnista (YVAL 252/2017) velvoittaa myös omalta osaltaan alueella toimivaan elinkeinon kohdistuvien vaikutusten selvittämiseen. Paliskuntain yhdistys katsoo, että poronhoitoon kohdistuisi hankkeessa merkittäviä vaikutuksia, eli ne siis tulee selvittää YVA-menettelyssä asianmukaisesti.

Kaivostoiminnan vaikutukset poronhoitoon

Paliskunnan alue on poronhoitoon määritelty yhtenäinen kokonaisuus, joka koostuu monimuotoisesta ympäristöstä. Poronhoito on suunnitelmallista toimintaa, jota varten tarvitaan eri vuodenaikoina erilaisia alueita ja poronhoidon rakenteita. Oraniemen ja Sattasniemen paliskunnissa on kummassakin käynnissä

kaivostoimintaa ja lisäksi paljon aktiivista malminetsintää. Kaivostoiminnalla on laajasti vaikutuksia paliskuntien poronhoitoon.

Kaivostoiminnan poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia ovat ainakin seuraavat:

- (i) **Laidunten väheneminen suoraan kaivostoimintojen alle, sekä epäsuorasti laajemmalta alueelta häiriövaikutuksen vuoksi.** Kaivosalue vie suoraa laidunpinta-alaa sen mukaan mikä toteuttamisvaihtoehto valitaan. Suuri osa alueen poroista (etenkin tuottava osa, eli vaatimet) ei tule jatkossa laiduntamaan kaivoksen lähialueella samalla tavalla kuin ennen, sillä kaivostoiminta aiheuttaa häiriötä ja muita vaikutuksia (esim. pöly, liikenne) laajallekin alueelle. Kaivokselta tulevan pölyn laatua ja vaikutuksia porojen ravintokasveihin ei ole vielä arvioitu missään hankkeessa. Kun porot välttävät jotain aluetta paliskunnassa, laidunnuspaine kasvaa muissa osissa paliskuntaa, mikä voi myös heikentää laiduntilannetta paliskunnassa. Kaiken kaikkiaan hanke tulee sijoittaa mahdollisimman tiiviisti, ja epäsuoria laidunmenetyksiä pyrkiä estämään, niin että laidunten menetys olisi mahdollisimman vähäistä.
- (ii) **Porojen vakiintuneet kulkureitit muuttuvat tai estyvät.** Hanke voi aiheuttaa estevaikutuksia (esim. suoja-aidat, kuljettimet) tai ohjata porojen kulkua. Porot voivat kulkeutua naapuripaliskuntiin ja kauemmas paliskunnan muille alueille nykyisiltä laidunalueiltaan myös välttämiskäyttäytymisen vuoksi. Tällöin poroja joudutaan kuljettamaan tokkina pitempiä matkoja erotuksiin ja tuomaan talveksi autoilla kotitarhoille/ruokinta-alueille. Tämä lisää kustannuksia niin kuljetuksiin, ruokintaan (porot huonommassa kunnossa) kuin uusien aitarakenteiden tekemiseen. Porot voivat myös ajautua entistä enemmän alueille, mihin ne eivät poronhoitolain mukaan saa mennä, kuten vakituisen asutuksen pihoille tai viljelyksille. Paliskunnalla on poronhoitolain mukaan haittojen estämis- ja korvausvelvollisuus eli hankkeesta voi aiheutua sitäkin kautta kustannuksia paliskunnalle sekä ristiriitoja poronhoitajien ja asukkaiden välille. Hanke tulee suunnitella niin, että syntyy mahdollisimman vähän estevaikutuksia. Hankkeessa tulee selvittää, millaisia aitaratkaisuja kokonaisuudessaan tarvitaan ohjaamaan ja toisaalta myös estämään porojen kulkua ei-toivotuille alueille.
- (iii) **Kaivoksen vaikutukset poronhoitotöihin.** Kevitsassa, Suurikuusikossa ja Pahtavaarassa on havaittu, että porojen laidunnuksen muutoksen myötä poroja on ollut vaikeampi koota ja kerätä erotuksiin kaivoksen lähialueilla. Käytännössä poronhoitotyöt ovat siis vaikeutuneet ja lisääntyneet. Kaivosten lähialueiden erotusaitapaikkojen käsiteltyjen porojen määrät ovat vähentyneet merkittävästi tai jopa loppuneet kaikissa em. kaivosten paliskunnissa. Paliskuntien rakentama infra ja poronhoidon suunnitelmallisesti kehitetty tarkoituksenmukainen toiminta ovat käyneet merkityksettömiksi. Poronhoito on pitänyt järjestää uudelleen ja rakentaa uusia rakenteita. Tämä vie aikaa ja lisää kustannuksia suunnitteluun sekä itse työhön uusien aitarakenteiden kustannuksen lisäksi.
- (iv) **Poronhoidon infrastruktuuri.** Poroaitarakenteita menetetään joko suoraan tai epäsuorasti, jos niitä ei enää pystytä käyttämään. Erilaisten aitarakenteiden lisäksi myös kämpät ovat tärkeitä.

- (v) **Porovahingot kaivosalueella.** Etenkin hirvaita ja härkiä tyypillisesti kulkee kaivokselle keksällä räkkäsuojaan, jopa silloin kun kaivosalueet ovat aidattuja. Siellä ne altistuvat erilaisille vaaroille (lietealtaat, louhikot, työkoneet ym.). Porojen hakeminen pois kaivosalueelta on hankalaa, voi viedä pitkään, jos mukaa pitää odotella kaivoksen turvallisuushenkilöitä, eikä aina onnistu. Pitävän aidan ja toimivan veräjän tärkeyttä ei voi liikaa korostaa, sillä niitä ei ole saatu toimimaan vielä yhdelläkään poronhoitoalueella olevalla kaivoksella ja vahinkoja tapahtuu jatkuvasti.
- (vi) **Porojen liikennevahingot lisääntyvät.** Ainakin Kittilän kaivoksella on havaittu porokolareiden lisääntyminen kaivostoiminnan alkamisen jälkeen. Porokolarit koko paliskunnassa ovat kaksinkertaistuneet. Kasvu on nähtävillä erityisesti kaivokselle johtavilla teillä. Vahingot kohdistuvat tiettyjen poronomistajien poroihin ja ovat siksi merkittäviä. Ne voivat vaikuttaa porokarjan rakenteeseen (liikaa nuoria, kuolleiden tilalle jätettyjä poroja, jotka eivät tuota ennen kuin 3-4 vuoden iässä). Mikäli Sakatin kuljetukset suuntautuvat Kemijärven suuntaan 5-tielle, aiheuttaa se todennäköisesti suuria vahinkoja Oraniemen paliskunnalle. Vahingot voivat nousta myös 4-tiellä, jolloin ne kohdistuvat myös Sattasniemen ja eteläisempien paliskuntien poronhoitoon.
- (vii) **Vaikutukset porotalouteen ja sosiaaliset vaikutukset.** Kaivostoiminta aiheuttaa huolta elinkeinon jatkuvuudesta. Poronhoidon taloudellinen kannattavuus tulee heikkenemään mm. lisääntyvien työ- ja lisäruokintakustannusten myötä. Mikäli porojen kunto heikkenee, voi paliskunnan vasaprocentti pienentyä ja teurasporojen määrä tippua. Mikäli poroja kulkee naapuripaliskuntiin, tulee sinne maksettavaksi lukumaksuja. Laajenevan kaivostoiminnan vaikutusten kautta elinkeinon jatkuvuus alueella voi olla vaakalaudalla. Ainakin kaivoksen lähialueella poronhoito voi vaikeutua niin, ettei alueella ole mielekästä jatkaa. Mikäli poronhoito joltakin paliskunnan alueelta loppuu, vaikuttaa se koko paliskunnan osakkaisiin. Paliskunnan hoitomaksut voivat kasvaa, ja jos on vähemmän osakkaita maksamassa, maksavat kaikki enemmän. Poronlihan imago puhtaana luonnontuotteena kärsii, mikäli siitä löydetään raskasmetalleja, radioaktiivisuutta tai muita löydöksiä. Tämä imago vaikutus heijastuisi koko alueen, mahdollisesti koko Suomen poronlihan imagoon ja markkinaan. Paliskuntain yhdistyksellä on ehdottoman kielteinen kanta kaivostoimintaan, joka käsittelee radioaktiivisia aineita. Pölyvaikutuksia ja vaikutuksia (juoma)vesiin tulee tutkia ja haittoja estää.

YVA-ohjelma ja -selostus

Poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia aiotaan YVA-ohjelman mukaan arvioida YVA:ssa omana osionaan käyttäen hyväksi Paliskuntain yhdistyksen poroYVA-opasta. Hankkeen vaikutuksia porojen laittuimiin ja laiduntenkäyttöön, poronhoidon rakenteisiin ja toimintaan, poro-onnettomuuksiin, sekä poron ravintokasveihin, -jäkäliin ja -sieniin ja sitä kautta poronlihaan tulee arvioida. Myös vaikutukset paliskunnan porotalouteen sekä sosiaaliset vaikutukset tulee arvioida. YVA:ssa tulee arvioida niin rakentamisen aikaiset, toiminnan aikaiset kuin toiminnan jälkeisetkin (pysyvät) vaikutukset.

Kevitsan kaivos tulee tämänhetkisten tietojen mukaan toimimaan ainakin vuoteen 2032. Sakatin YVA:ssa tulee ottaa huomioon kaivostoiminnasta jo nyt aiheutuvat vaikutukset Oraniemen paliskunnan poronhoitoon ja arvioida hankkeiden mahdolliset yhteisvaikutukset.

Arvioinnissa tulee käyttää poronhoidon asiantuntijoita ja monipuolisia menetelmiä. TOKAT-hankkeessa uudistetut poronhoidon paikkatietoaineistot ovat jo arvioinnissa käytössä. Lisäksi tulee hyödyntää muita paikkatietoaineistoja, kuten uusia maankäytön kumulatiivisia vaikutuksia kuvaavia häiriöaluekartoituksia ja laidunkartoituksia (TOKAT-hanke) sekä porojen GPS-pannoilla kerättyä porojen paikannustietoa, mikäli sitä on saatavilla. YVA-selostuksessa tulee arvioida liikennevahinkojen lisääntyminen hankkeen kuljetusreiteillä käyttämällä paikkatietoa porokolarialueista. Sijainneista on olemassa tietoa ainakin vuodesta 2011 lähtien. Selvityksissä tulee käyttää lisäksi ainakin asiantuntijahaastatteluita ja keskusteluita, tilastoja ja tutkimustietoja.

Tämän hetkistä paliskuntien nykytilan ja toiminnan kuvausta tulee parantaa ja jäsenellä selostusvaiheessa. Selostuksessa tulee myös käsitellä hankkeen vaikutusten lieventämistä.

Poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia arvioimaan ja poronhoidon kanssa käytävää vuoropuhelua tukemaan on perustettu ”porotalouspienryhmä”, joka on kokoontunut kolme kertaa ohjelmavaiheessa. Kokoontumisia tulee jatkaa selostusvaiheessa. Paliskuntien kanssa tulee järjestää PHL 53 § mukaiset neuvottelut, joissa YVA:n aikana käsitellään ainakin vaikutusten arvioinnin asianmukaisuutta ja tuloksia sekä lieventämiskeinoja haittojen estämiseksi ja vähentämiseksi.

Arvioinnin ja neuvotteluiden tuloksena tulee päästä näkemykseen siitä, aiheuttaako hanke huomattavaa haittaa poronhoidolle. Mikäli näin on, hanketta ei voi poronhoitolain 2 § ja kaivoslain (621/2011) 50 § mukaan toteuttaa.

Lopuksi

Alueen paliskunnat ja Paliskuntain yhdistys katsovat, että hankkeen vaihtoehto VE 0 olisi alueen poronhoidon kannalta paras. Mikäli hanke kuitenkin toteutetaan, tulee se toteuttaa mahdollisimman tiiviinä (VE 1) ja toimintojen sijoitusvaihtoehdoilla, jotka aiheuttavat vähiten haittaa.

Mikäli hanke etenee, tulee hankkeen haitallisia vaikutuksia välttää ja minimoida hyvällä suunnittelulla yhteistyössä paliskuntien kanssa. Oikeudenmukaisista kompensatioista alueen alkuperäiselle elinkeinolle tulee päästä sopimukseen hyvissä ajoin ennen kuin kaivostoiminta käynnistyy. Hankkeen seurannassa tulee ympäristövaikutusten lisäksi seurata myös poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia. Oraniemen ja Sattasniemen paliskunnille tulee turvata tiedonsaanti ja toimiva yhteistyö kaivosyhtiön kanssa koko hankkeen elinkaaren ajan. Kaivosyhtiön ja paliskunnan edustajien tulee tavata säännöllisesti ja käsitellä vaikutuksia sekä niiden lieventämistoimia ja kompensatioiden riittävyttä.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao